

เทศน์เช้า วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๔๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตาก ต.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลาธรรมวินัย ธรรมวินัยนะ ศีลในศีล ศีลนี้ ๒๒๗ ถ้าศีล ๒๒๗ พระทำผิดเป็น
อาบัติในศีล ศีลพระทำผิดเป็นอาบัติ แต่ในชุกฉกัฏฐะพระไม่ปฏิบัติก็ได้ปฏิบัติก็ได้
แล้วแต่ความพอใจของพระนั้น ถ้าความพอใจของพระนั้นปฏิบัติชุกฉกัฏฐะ ชัดเกล้าให้
มากขึ้นไป ถ้าการชัดเกล้าให้มากขึ้นไป การชัดเกล้านะ หลวงตาบอกว่า การชัดใจตน คือ
การชัดใจกิเลส

โดยธรรมชาติของโลก ธรรมดาพระผู้ประพฤติปฏิบัติ โลกอยู่ประสาโลกก็
อยากให้พระได้เคยชินกับสิ่งนี้บ้าง แต่พระได้เคยชินกับสิ่งนี้บ้างมันเป็นภาระความรุ่งรัง
การชัดใจตนเป็นการชัดใจกิเลส แต่ถ้าทางโลกส่งเสริมให้มีความสะดวกสบาย
พอสมควรพระก็เป็นสภาวะแบบนั้น พระที่ฉลาดเขาถึง เห็นไหม สมัยครูบาอาจารย์
ชุกฉกัฏฐะอยู่ในป่า จะหาบ้านสองหลังสามหลังแล้ววิณฑบาตจะได้เฉพาะข้าวเปล่าๆ แต่เวลา
ได้ข้าวเปล่าๆ เรามาพูดเป็นคติกันนะ พวกเราก็อสังสาร ท่านบอกไม่ต้องสังสาร เพราะเรา
แสวงหาสิ่งนั้น เวลาเราจะตัดแปลงกิเลสของตน เราต้องแสวงหาสิ่งนั้น

รูป รส กลิ่น เสียง เป็นบ่วงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร แล้วเวลาเราไปทาน
อาหารกันที่ร้านอาหาร เวลาเราทานอาหารหนึ่ง ปากเราทานอาหาร ตาเราดูคนตรี เสียง
เราฟังเสียงเพลง นี่มันกระทบตลอดนะ เวลาพระจะฉันอาหารถึงต้องเป็นปัจฉิมเวลา
ถ้าไม่ปัจฉิมเวลาก่อน พระฉันอาหารเลยโดยที่ไม่พิจารณาก่อนปรับอาบัติทุกกฎนะ
เพราะเวลาปรับอาบัติทุกกฎ สิ่งที่ว่าเรากระทบมันรุนแรงมาก ลิ่นกระทบกับรส ตา
กระทบกับสิ่งที่ว่าพอใจหรือไม่พอใจ นี่ต้องมีสติสัมปชัญญะตลอด

เราอยู่ที่บ้านตานะ ถ้าวันไหนอาหารมากๆ หลวงตาจะพูดถึงหลวงปู่มั่น สมัย
หลวงปู่มั่นอยู่กับหลวงปู่มั่น ๕ - ๖ องค์นะ วิณฑบาตมาได้ น้ำพริกมาถ้วยหนึ่งแล้วไม่
พอกัน ใส่น้ำในกะลาแล้วเอาก็น้ำใส่คนๆ กัน แล้วก็แบ่งแจกกัน แล้วหลวงปู่มั่นท่านพูดนะ
นี่เป็นคติธรรม แต่โลกฟังแล้วจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ “กินพอเป็นจู้ กินพอเป็นให้ล้าไส้มัน

ได้ย่อยอาหาร กินพอประทังชีวิตไปเท่านั้น” นี่ท่านเตือนสติ ถ้ามีสิ่งที่ได้มากๆ มา ท่านจะเตือนสติพระไว้ก่อนว่า อย่าไปหลงกับมันนะ เวลาเข้าเผชิญศึกแล้ว เวลาเราเผชิญศึกคือเรากระทบกับสิ่งนี้แล้ว เราต้องตั้งสติเราตลอด เพื่ออะไร? เพื่อถ้าเรากินตาม รูป รส กลิ่น เสียง เรากินตามกิเลส เราจะแพ้กิเลสของตัวเอง แล้วเราจะล้มลุกคลุกคลานไปตลอดไป

เวลากินเรากินได้ พอกินกลับไปทางจกรม เราไปภาวนาแล้วนี่มันจะลงไม่ลง เราต้องย้อนกลับมาว่า เมื่อเช้านี้เราได้เอาอะไรใส่เข้าไปในท้องบ้าง สิ่งที่เราใส่เข้าไปในท้อง เวลาเดินจกรมขึ้นมาตัวมันเบาไหม? ถ้าตัวมันหนักหน่วงการประพฤติปฏิบัติไปมันง่วงเหงาหาวนอน มันไม่เป็นไป การกินตรงนั้นมันเป็นรสชาติ ตอนที่กินนั้นมันมีความสุข แต่มันจะให้ผลในการประพฤติปฏิบัติ มันให้ผลกับความเป็นทุกข์ของเรา ถ้าเราหวังผลนะ เรากินธรรมเป็นอาหาร สิ่งใดที่อยากเราสละออก

หลวงปู่หล้าท่านอยู่ในป่านะ บิณฑบาตมา สิ่งที่เขาใส่มา ทางภาคอีสานถ้าเป็นปลาหรือสิ่งที่ถูกใจ ท่านจะจับดูนั้นโยนเข้าป่า ท่านจะฉันทแต่สิ่งที่ไม่ถูกจริตของท่านแล้วท่านก็ผ่านพ้นมา ท่านก็ปฏิบัติของท่านมาได้ สิ่งนี้มันเป็นการตัดแปลงตน การตัดแปลงตน โลกเป็นอย่างหนึ่ง วัดเป็นอย่างหนึ่ง วัดไม่เหมือนบ้าน บ้านไม่เหมือนวัด สิ่งที่เป็นวัดต้องเป็นวัด สิ่งที่เป็นบ้านต้องเป็นบ้าน ถ้าเราทรงอันนี้ไว้ได้มันก็จะเป็นอย่างที่ตรวจสอบกัน

ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฝากธรรมไว้ นะ ฝากธรรมไว้ “ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ถ้าสามารถกล่าวแก้คำจบบ้างของลัทธิต่างๆ ได้ เราจะปรินิพพาน” ถ้าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไม่สามารถกล่าวแก้คำจบบ้างของลัทธิต่างๆ ได้ เราจะไม่ปรินิพพาน เวลามารมาดลใจไป มารมาดลใจ มารจะควบคุม มารควบคุมในหัวใจเรา ทำให้เราเร่าร้อน ทำให้เราทุกข์ยากอยู่นะ แล้วเราพยายามจะฝืนมัน เวลาฝืนมันแล้ว

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฆ่ามาร มารตายไปจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พยายามเที่ยวละ เที่ยวไม่ให้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งสอน เผยแพร่ธรรมสั่งสอนเพื่อให้เราก้าวเดินตามไป เพราะมารมันต้องการที่อยู่อาศัยไง มารนี่

เป็นสิ่งที่มีความงามมาก คนที่มีความงามมาก เช่น อย่างผู้ที่ปกครองประเทศนี้ ผู้ปกครองประเทศหรือราชาต่างๆ ถ้าเป็นสัมมาทิฐิจะดีมากมาย แต่ถ้ามีมาร มารดลใจสิ่งต่างๆ พอเขาทำสิ่งต่างๆ เขาควบคุมทั้งประเทศนั้น ตรากฎหมายทำสิ่งต่างๆ ให้เป็นความพอใจของเขา

อันนี้ก็เหมือนกัน ในเมื่อมารมันคุมหัวใจของเรา การกระทำของเรา ความคิดของเรา ถ้ามันมีความคิดในทางบาปอกุศล นั่นก็คือมาร แต่สิ่งที่ว่าเราคิดเป็นกุศลมันก็เกิดกรรม กรรมนี้เกิดขึ้นได้ชั่วครั้งชั่วคราว เราสามารถสะสมขึ้นมาได้ ถ้าเราสะสมๆ ขึ้นมาจากวุฒิภาวะ จากที่ว่าไม่สนใจในศาสนา เป็นชาวพุทธที่ทะเลียบบ้าน เป็นอะไรเป็นชาวพุทธ พุทธสอนอะไรไม่รู้เรื่อง อยู่ประสาโลกของเขาไป แล้วก็มีความเชื่อ เพราะมีความทุกข์กระทบกระเทือนใจบ้าง มีความศรัทธา มีความเชื่อมีบุญกุศลถึงเวลาที่เปิดตาบ้าง

นี่ก็เริ่มแสวงหาเรื่องของทาน พอเรื่องของทานเราทำได้ทำทานแล้ว เราได้ฟังธรรม ขณะปัจจุบันนี้เราฟังธรรม ธรรมอันนี้เป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใครจะสื่อก็แล้วแต่ ๕,๐๐๐ ปีนี้เป็นธรรมจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งนั้น เพราะอะไร? เพราะพุทธวิสัยกว้างขวางมาก เพียงแต่จะเอามาใช้เป็นประโยชน์ขนาดไหน แล้วผู้ประพฤติปฏิบัติไปนี่มันได้แค่กิ่งก้านสาขา แคใบแคกิ่งแคดอกแคใบในต้นไม้เท่านั้น แล้วเผยแพร่ธรรมมานี้ ธรรมสิ่งนี้มันถึงเกิดขึ้นชั่วครั้งชั่วคราวจากใจดวงนั้น

ถ้าฟังธรรมมีความเชื่อมีความศรัทธาขึ้นมา เรามีอำนาจวาสนา ถ้าเราฟังธรรมนะ ขณะที่คนมีอำนาจวาสนา ธรรมนี้สะท้อนหัวใจจะชนลูกชนพองนะ ถ้าชนลูกชนพองนั้นละมันเข้าสะท้อนถึงใจ ถ้าเข้าสะท้อนใจ ใจนี้มันเป็นที่อยู่ของพญามาร มารอยู่ที่ตรงนั้น ถ้าสะท้อนใจนี้มารมันเริ่มไหวตัว เราไหวตัวขึ้นมาเราก็มีความพอใจของเรา เราจะเริ่มประพฤติปฏิบัติของเรา

นี่เวลาทำบุญกุศล บุญกุศลทำให้เราเกิดดี การเกิดนี้คืออยู่ในวิภวภู ความชั่วก็อยู่ในวิภวภู ความดีก็อยู่ในวิภวภู แต่ในการประพฤติปฏิบัติข้ามพ้นทั้งดีและชั่ว ความดีที่เราทำเราทำเป็นกิริยา ผู้ที่ไม่มีหลักใจก็ต้องอาศัยสิ่งนี้เป็นเครื่องดำเนินเพื่อให้ชีวิตนี้ร่มเย็นเป็นสุข แต่ผู้ที่มีหลักของใจอันนี้เป็นกิริยา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่ตรัสรู้

ธรรมเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาเนี่ย ไม่ต้องการสิ่งใดนะ เพราะใจพ้นจากกิเลสแล้ว มีความสุขมาก

แต่ท่านพยายามทรมาณสัตว์ ต้องพยายามทรมาณสัตว์ ไปสอนชฎิลทั้งสามพี่น้อง ไปทรมาณเขานะ เขาบูชาไฟ เขาเลี้ยงพญานาคไว้ จับพญานาคเขาใส่ไว้ในบาตร เขามาเห็นนะ “สมณะองค์นี้เก่งมาก แต่สู้เราไม่ได้เพราะเราเป็นพระอรหันต์ สมณะองค์นี้ไม่เป็นพระอรหันต์” จะทรมาณขนาดไหน “สมณะองค์นี้เก่งมาก แต่เราเป็นพระอรหันต์ เราเก่งกว่า” นี่ความหลง เห็นใหม่ ความหลงของใจ เขาว่าเขาเก่งกว่า

จนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสลดสังเวชนะ เป็นพระอรหันต์ที่ไหน ยังล้งเลงสยนี้ ให้เงี้ยหลงฟังธรรมไป ชฎิล ๓ พี่น้องถึงเงี้ยหลงฟังธรรม พญามารอยู่ในหัวใจ ความดีขนาดไหนมันก็คิด บูชาไฟอยู่ ๓ พี่น้อง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเทศน์สอนได้มาพันกับสามคน นี่พระอรหันต์เกิดขึ้นมาครั้งละเป็นพันๆ นะ

แล้วปัจจุบันนี้หัวใจเราสะท้อนใหม่ ถ้ามันฟังธรรมแล้วขนพองสยองเกล้า ฟังธรรมแล้วสะท้อนถึงหัวใจ เรามีโอกาส ถ้าเราฟังธรรมนะเข้าหูซ้ายทะลุหูขวา เป็นอย่างไรก็ไม่เข้าใจ แล้วฟังทุกวัน ฟังจนชินหูพูดจนชินปาก แต่หัวใจมันดัน ถ้าหัวใจมันดันด้านเอาไว้ไม่อยู่เราต้องทำอะไร เราต้องทรมาณมัน สิ่งที่ทรมาณ เห็นใหม่

ประเพณีของโลกเขาๆ ทำประเพณีของเขา ประเพณีนี้เป็นสิ่งที่เครื่องสวยงามของโลกเขา เป็นความมั่นคงของชาติ ถูกต้อง ประเพณีวัฒนธรรมเป็นสินค้าขายได้ด้วย เป็นสิ่งการท่องเที่ยวได้ด้วย สิ่งนี้เป็นประโยชน์ทั้งหมด แต่อริยประเพณีๆ ชุดกวัตรนี้ เป็นอริยประเพณี ประเพณีของพระอริยเจ้า ถ้าเป็นประเพณีของพระอริยเจ้า ต้องทรมาณกิเลส ต้องเบียดเบียนกิเลสตลอด เบียดเบียนกิเลสคือเบียดเบียนตน เบียดเบียนตน ตน เพราะต้องการความสะอาดสบาย ตนต้องการความสุขตลอด ต้องเบียดเบียนมัน ต้องต่อสู้มัน เพราะจะเป็นประเพณีของพระอริยเจ้า

พระอริยเจ้าจะทรงประเพณีอันนี้ไว้ นี่คือข้อวัตรปฏิบัติ นี่คือปฏิบัติเครื่องดำเนิน ปฏิบัติเครื่องดำเนินคือถนนหนทาง สนามบิน ถ้ามีสนามบินเครื่องบินสามารถร่อนลงได้จอดสนามบินได้ ธรรมะเหมือนเครื่องบินร่อนอยู่กลางอากาศ แต่ไม่มีสนามบินลง เราเปิดใจของเราได้ ถ้าเรามีความพอใจ เรามีความศรัทธามีความเชื่อ เราเปิด

ใจของเราได้ ธรรมะ เห็นใหม่ เครื่องบินจะร่อนลงสนามบินนั้น ใจของเราถ้าเปิดรับ สภาวธรรม ใจของเราจะรับธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นปัจจัยตั้ง นะ จิตสงบ จิตมีความร่มเย็นเป็นสุข นั้นเป็นความสุขของเรา

นี่เวลาจิตสงบเป็นอย่างนี้หรือ จิตเป็นอย่างนี้หรือ นี่เมื่อก่อนไม่รู้จับไปที่ตัวเราที่ ไหนก็เป็นจิต ความรู้สึกก็เป็นเรา ทุกข์ก็เป็นเรา สิ่งต่างๆ เป็นเราทั้งหมดเลย แต่ถ้าเรามี สติมีสัมปชัญญะเราจับสิ่งนี้ เป็นเราสิ่งที่เป็นทุกข์เป็นความน้อยใจ มันก็เกิดดับ สิ่งที่เกิด ดับเป็นเราหรือ เป็นแขกที่จรมา แขกที่จรมาทำไมเราผลักไสไม่ได้ละ ทำไมเราบังคับ เรา ไม่ต้อนรับ เราปิดประตูไล่แขกไม่ให้แขกเข้าบ้านได้ละ

เวลาความคิดที่ผูกใจเจ็บใจ ทำไมเราผลักออกไม่ได้ละ เพราะเราขาดการประพฤติ ปฏิบัติ เราขาดการสร้างสนามบิน ถ้าเราสร้างสนามบิน เห็นใหม่ จิตเริ่มสงบขึ้นมา นี้ สัมมาสมาธิเห็นเงาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สัมมาสมาธิใน สมาธิจิตตั้งมั่น แล้วถ้าวิปัสสนาขึ้นไป เครื่องบินร่อนลงเต็มที่แล้วนะ ถ้าร่อนลงเต็มที่ นี้ออกุปปกรรม โสคาปัตติมรรค โสคาปัตติผล เกิดขึ้นมาในหัวใจธรรมเกิดขึ้นมาในหัวใจ เกิดจาก ปฏิปทาเครื่องดำเนิน เกิดจากปฏิปทาของประเพณีของพระอรหันต์ ถ้าเรามีความสุขความ พื่อใจของเรา เราจะไปตามกระแสโลก ประเพณีโลกเป็นแบบนั้น

ไม่ขัดนะประเพณีโลกหรือประเพณีธรรม ประเพณีนี้เป็นเครื่องดำเนิน เป็นข้อ วัตรปฏิบัติ เป็นเครื่องดำเนิน แต่เราจะเดินสายไหน ถ้าเราเดินตรอกเดินซอกเดินซอย ถนนก็คับแคบ ถ้าเราเดินถนนกว้างขวางไฮเวย์ขึ้นมามันก็ถนนใหญ่ แต่ถ้าเรามีสนามบิน ขึ้นมานี้มันร่อนไปทั่วโลกนะ สนามบินไปทั่วโลก เรามีรถยนต์รถยนต์พาหนะของเรา มันยังไปถึง ไม่มีสะพานไปถึงแหล่งน้ำมันก็ไปไม่ได้

แต่ถ้าธรรมนี้ไปได้หมด เข้าใจถึงความรู้สึกของใจทั้งหมด สิ่งที่เกิดขึ้นมา นี้ แขกอันนี้เราปฏิเสธได้ เราทำของเราได้ นี้อธิธรรมในหัวใจ ถ้าธรรมในหัวใจเกิดขึ้นจาก ปฏิปทาเครื่องดำเนิน สิ่งที่เป็นเล็กน้อยนี้ปฏิบัติเครื่องดำเนิน อาจารย์หลวงตามหาบัว ท่านอยู่กับหลวงปู่มนัสนะ ท่านบอกว่าหลวงปู่มนัสนั้นเก็บเล็กผสมน้อย เล็กๆ น้อยๆ เก็บไว้ เพื่อจะไม่ให้มันเกิดความผิดพลาดมากขึ้น เก็บเล็กผสมน้อยใจ ผู้ที่เห็นโทษ ผงเข้าตาคน ดิ้นซุงไม่เคยเข้าตาใคร

ความผิเล็กน้อยนี้ ถ้าเราทำจนเคยชิน มันก็จะเป็นสภาวะความด้านของใจไป ถ้า
สิ่งนี้เราต้องตื่นตัวตลอดเวลา แล้วเราต้องคัดกรองของเราเข้ามาให้เป็นปฏิปทาเครื่อง
ดำเนิน สิ่งทีปฏิปทาเครื่องดำเนินเข้ามาถึงใจ มันถึงมีโอกาส มีโอกาสเราจะประพฤติ
ปฏิบัติจะทำอย่างไร อยากจะปฏิบัติอยากจะทำมาก ทำไม่ได้ แล้วปฏิบัติ ปฏิบัติแล้วก็ไม่
ได้ผล เพราะมันเป็นความหยาบ มันเป็นกลมาษาของกิเลสมันหลอกเรา เริ่มต้นของกล
มาษากิเลสมันจะเข้าถึงใจไม่ได้ เราถึงต้องตั้งสติ อะไรเกิดขึ้นช่วงหัวมันๆ

ประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล ไครทรมานนะ พระสมัยพุทธกาลไปหาองค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะถามว่า “ไครทรมาน
ไครทรมาน” นี้ก็เหมือนกัน ไครทรมานใจเรา ไครบังคับใจเรา เราบังคับใจเรา เราบังคับ
ด้วยสติ เราต้องบังคับตัวเราเอง ถ้าบังคับไม่ได้ก็ฟังครูบาอาจารย์ ฟังครูบาอาจารย์มันเป็น
สิ่งข้างนอก

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ เป็นที่พึ่งแห่งตน จะเป็นที่พึ่งแห่งตนต้องเกาะครูบา
อาจารย์ไปก่อน ถ้าจำเป็นต้องเกาะๆ ไปก่อนนะ เพราะมันงงไปหมด มันล้งเลสงสัยไป
หมดต้องเกาะครูบาอาจารย์ไปก่อน แต่ขณะที่ปัญญามันหมุนแล้ว ไม่อยากเลย ต้องอยู่คน
เดียว เพราะอะไร? เวลามันเกาะต้องเกาะไป เวลาเขาพูดกันเป็นธรรมะ อย่าคิดบุคคลให้
ติดธรรมะ ถูกต้อง อย่าคิดบุคคลให้ติดธรรมะ แต่ธรรมะเราก้ล้งเลสงสัย บุคคลเราก้ล้งเล
สงสัย เราก้เลยไม่ได้อะไรเลย เป็นสวะลอยน้ำไปอย่างนั้นหรือ แต่ถ้าเราจะติดไปก่อน
พลังงานน้ำที่มันขับเคลื่อนมาให้สวะนี้ลอยขึ้นมา มันเป็นอย่างนั้นไหม?

เราติดครูบาอาจารย์ถึงติดต้องติดไปก่อน ถึงเวลาจำเป็นก็พึ่งตัวเอง มันจะพึ่ง
ตัวเองไปได้ มันจะก้าวเดินไปตามสภาวะแบบนั้น แต่เวลาธรรมวางไว้เป็นกลางๆ
เพียงแต่ใครจะจับตรงไหนมาเป็นประโยชน์ ถ้าเป็นประโยชน์ได้เป็นประโยชน์กับใจ
ดวงนั้นนะ ถ้าเปิดมาจากใจของเราเองขึ้นมาแล้วนี้ เอโก ธัมโม จิตนี้เป็นหนึ่งเดียว จิตนี้
เป็นเอกมาก จิตนี้จะมีความสุขมาก

เกิดจากเครื่องดำเนินปฏิปทาที่เราดำเนินกัน ตามประเพณีวัฒนธรรมอันนั้น ก้าว
เดินขึ้นมาจากหยาบ จากกลาง จากละเอียดเข้ามาเป็นขั้นตอนขึ้นมา อยู่ที่วุฒิภาวะของใจ
วุฒิภาวะของใจอยู่ตรงไหนก็พัฒนาตรงนั้นขึ้นมา เราถึงต้องพัฒนาจากตรงนั้นขึ้นมา ใจ

ของคนไม่เหมือนกัน ถึงต้องไปตามอำนาจของวาสนานะ นี่คือกรรม สิ่งที่กรรมในศาสนาพุทธของเราประเสริฐมาก แล้วเราเป็นชาวพุทธ ไม่ใช่ชาวพุทธทะเบียนบ้าน ชาวพุทธที่ว่าจะเอาจริง แล้วเอาจริงขึ้นมาสมประโยชน์ของเรา เราเป็นชาวพุทธแท้

ศากยบุตรบุตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระพุทธเจ้าฝากศาสนาไว้ เป็นบุตร ศากยบุตรบุตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยชื่อ แล้วก็บุตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยใจ แล้วก็บุตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยกรรม “ผู้ใดเห็นกรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต” นี่เป็นกรรมอันประเสริฐมาก เอวัง